

5.5.2010

Dnro 1909/2/08

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Harri Ojala

VANGIN VARMUUSOSASTOSIJOITUKSEN JATKAMISTA KOSKEVAN KUULEMISEN TO- TEUTTAMISEEN EI OLE LAILLISIA PERUSTEITA KÄYTTÄÄ VOIMAKEINOJA

1

ASIA

Tarkastaessani Riihimäen vankilan 26.5.2008 ilmeni, että vankilan käytännön mukaan varmuusosastosi-
sijoituksen jatkamista koskevan asian käsittely vankilassa ja siihen liittyvä vangin kuuleminen toimi-
tettiin varmuusosaston keittiössä. Vangin oli osallistuttava käsittelytilaisuuteen ja mikäli asianomai-
nen vanki ei halunnut lausua asiassa eikä osallistua asiansa käsittelyyn hänet kannettiin sellistä osas-
ton keittiössä pidettyyn tilaisuuteen.

2

OMA ALOITE JA HANKITUT SELVITYKSET

Otin asian omana abitteena tutkittavakseni ja pyysin Riihimäen vankilan johtajan selvityksen asiassa.

Vankilan johtaja perusteli selvityksessään 4.6.2008 käytäntöä toteamalla, että kyse ei ollut kuulemisti-
laisuudesta, vaan varmuusosastolle sijoitettujen vankien varmuusosastokäsittelytilaisuudesta. Johta-
jan mukaan vangin läsnäolo on välttämätön vangin mielentilan, aggressiivisuuden ja terveydentilan
arvioimiseksi, kun harkitaan varmuusosastosi-
sijoituksen uudistamista. Tilaisuudessa vangilla on mah-
dollisuus kertoa vankilan johdolle asioiden sujumisesta ym. asioista varmuusosastosi-
sijoituksen aika-
na. Vanki voi halutessaan olla lausumatta tilaisuudessa. Vangille selvitetään tilaisuudessa, mitkä asi-
at ovat sujuneet hyvin ja mitä asioiden eteen pitäisi tehdä.

Vielä johtaja ilmoitti, että menettelyn taustalla oli vankilan havainto siitä, että syynä vankien halutto-
muuteen osallistua tilaisuuteen oli se, että "vankeja oli painostettu toimimaan vastoin omaa etuaan".
Tämä oli ilmennyt siten, että vanki oli ilmoittanut henkilökunnalle, että hänet pitää kantaa tilaisuuteen.
Kannettaessa vanki on huutanut käytävällä ns. nimivangin sellin kohdalla, että häntä kannetaan tilai-
suuteen. Kun nimivanki siirrettiin muualle, kantamiset ovat johtajan mukaan vähentyneet.

Vankilan johtajan mukaan käsittely on rinnastettavissa kurinpitoasioiden käsittelyyn. Vankeuslain 15
luvussa on säädetty sekä järjestysrikkomuksen selvittämisestä että kurinpitovangin määrää-
misestä. Vankeuslain 15 luvun mukaan vankia on kuultava järjestysrikkomusta selvitetäessä. Kurinpi-
torangaistusta koskeva asia käsitellään luvun 15 §:n mukaan suullisesti.

Kuulemisen ja asian selvittämisen osalta johtaja vielä totesi 28.4.2010, että varmuusosastosi-
sijoituksen osalta tilanteet ovat hyvin erilaisia. Kuulemistilaisuudessa on vielä kuitenkin lopuksi kerrottu van-
gille pääsääntöisesti, mitä asiassa tullaan esittämään ja millä perusteella ja kysytty vangin lausuntoa

sekä kirjattu lausunto vankitietojärjestelmään vangin lausuntona asiassa. Jos kuulemista ei ole kyetty tuolloin toteuttamaan, vankia on ohjeistettu lausumaan kirjallisesti asiassa.

Johtajan mukaan asian tultua esille oikeusasiamiehen selvityspyynnön yhteydessä vankeja ei enää ole toimitettu varmuusosastoasian käsittelyyn.

Pyysin asiassa Rikosseuraamusviraston lausunnon ja samalla pyysin virastoa hankkimaan tarpeelliseksi katsomaansa lisäselvitystä asiassa.

Lausuntopyynnössäni 24.9.2008 Rikosseuraamusvirastolle pyysin virastoa kiinnittämään huomiota – vankilan menettelytapaan käsittelyn toteuttamisen turvaamiseksi ja menettelyn oikeudellisiin perusteisiin

- varmuusosastolle sijoittamista koskevan menettelysääntelyn riittävyteen ja
- vankilan johtajan alustavassa selvityksessä esitettyihin menettelyn perusteisiin.

3

RATKAISU

3.1

Oikeusohjeet

Vankeuslain 5 luvussa on säädetty varmuusosastoista ja vangin varmuusosastolle sijoittamisen perusteista.

Luvun 5 §:n mukaan Rikosseuraamusviraston päätöksellä voidaan vankilaan turvallisuussyistä perustaa muusta vankilasta eristetty osasto (varmuusosasto). Varmuusosastolle sijoitetun vangin oikeuksia ei saa rajoittaa enempää kuin mitä varmuusosastolle sijoittamisesta välttämättä aiheutuu. Varmuusosastolle sijoitettua vankia ja hänen terveydentilaansa on tarkoin seurattava.

Sijoittamisen perusteista on säädetty luvun 6 §:ssä. Pykälän mukaan vanki voidaan sijoittaa varmuusosastolle, jos on perusteltua syytä epäillä, että vanki:

- 1) syyllistyy tekijänä tai osallisena rikoslain 50 luvun 1, 2 tai 4 §:ssä tarkoitettuun rikokseen;
- 2) syyllistyy muuhun rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus olisi vähintään 4 vuotta vankeutta;
- 3) karkaa tai yrittää karata; tai
- 4) yritetään vapauttaa.

Vanki voidaan sijoittaa varmuusosastolle myös, jos hän on vakavasti vaarantanut vankilan turvallisuutta tai jos sijoittaminen on perusteltua hänen oman turvallisuutensa takaamiseksi.

Varmuusosastolle sijoittamista ei saa jatkaa kauemmin kuin se on välttämätöntä. Päätös vangin sijoittamisesta varmuusosastolle ja sen perusteet on otettava uudelleen harkittaviksi enintään kolmen kuukauden väliajoin. Varmuusosastolle sijoittamisen perusteet on ilmoitettava vangille, jos niiden ilmoittamisesta ei aiheudu vaaraa muun henkilön turvallisuudelle taikka haittaa rikoksen selvittämislle (vankeuslain 5 luvun 7 §).

Päätösvallasta säädetään luvun 9 §:ssä. Säännöksen 2 momentin mukaan vangin sijoittamisesta varmuusosastolle päättää Rikosseuraamusvirasto vankilan johtajan tai sijoittajayksikön johtajan esityksestä tai näitä kuultuaan.

Varmuusosastoista on alun alkaen säädetty rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain (RTL) muuttamisesta annetulla lailla (364/1999), jota on myös muutettu lailla 137/2001. Ensin mainittua lakia koskevan hallituksen esityksen (HE 10/1998, s. 26) perusteluissa todettiin, että vankia olisi aina kuultava. Vangin kuulemisvelvollisuus oli ilmaistu RTL lain 1 luvun 6 §:ssä.

Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa ja tutkintavankeuden toimeenpanoa koskevan hallituksen esityksen HE 263/2004 yksityiskohtaisissa perusteluissa (s. 153) puolestaan todettiin varmuusosastoista seuraavaa: "Varmuusosastoa koskeva lainsäädäntö on tullut voimaan vuonna 1999. Varmuusosastoja ei ole vankiloihin vielä toistaiseksi perustettu, joten säännöksissä ei ole ilmennyt erityistä muutostarvetta. Tästä syystä varmuusosastoa koskeviin säännöksiin ehdotetaan lähinnä täsmennyksiä. Ehdotetut muutokset koskisivat sijoittamisen 6 §:ssä säädettäväksi ehdotettuja edellytyksiä."

Hallituksen esityksen mukaan vankia oli kuultava asumista, kurinpitoa sekä muuta häntä koskevaa tärkeää päätöstä tehtäessä. Säännöstä koskevissa esitöissä todettiin säännöksen osalta, että säännös tarkentaisi nykyistä säännöstä, mutta ei muuttaisi vallitsevaa käytäntöä.

Lakiehdotuksen eduskuntakäsittelyssä perustuslakivaliokunta kiinnitti huomiota säännökseen ja tote si lausunnossaan seuraavaa.

Vankia on vankeuslakiehdotuksen 1 luvun 7 §:n mukaan kuultava asumista, vankilaan ja toimintaan sijoittamista, kurinpitoa sekä muuta häntä koskevaa tärkeää päätöstä tehtäessä. Saman sisältöinen säännös on 2. lakiehdotuksen [tutkintavankeuslakij] 1 luvun 6 §:ssä. Kuulemisvelvollisuuden rajoittaminen vain tärkeisiin päätöksiin näyttää ainakin sanonnallisesti merkitsevän poikkeusta hallintolain 34 §:n säännöksiin asianosaisen kuulemisesta. Tätä ehdotusta ei ole esityksessä perusteltu. Valiokunta huomauttaa, että oikeus tulla kuulluksi sisältyy perustuslain 21 §:n 2 momentissa nimenomaisesti mainittuihin hyvän hallinnon takeisiin. Ehdotettuja säännöksiä vangin ja tutkintavangin kuulemisesta on siksi tulkittava laajentavasti. Lakivaliokunnan on tästä huolimatta syytä selvittää, onko hallintolaista poikkeavalle sääntelylle näiltä osin perusteita ja tarvetta.

Perustuslakivaliokunta korostaa hyvän hallinnon takeiden näkökulmasta yleisemminkin sitä, että hallintolakia sovelletaan myös vankilaviranomaisiin, jollei esimerkiksi vankeuslaissa tai tutkintavankeuslaissa ole siitä poikkeavia säännöksiä (PeVL 20/2005 vp).

Lakivaliokunta esittikin säännöstä muutettavaksi ja perusteli muutosta seuraavasti.

7 §. Vangin kuuleminen. – – Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan huomauttanut, että kuulemisvelvollisuuden rajoittaminen vain tärkeisiin päätöksiin näkyy ainakin sanonnallisesti merkitsevän poikkeusta hallintolain (434/2003) 34 §:stä. Perustuslakivaliokunta on pitänyt aiheellisena, että lakivaliokunta selvittää, onko tällaiselle hallintolaista poikkeavalle sääntelylle perusteita ja tarvetta.

Saadun selvityksen mukaan vangin kuulemistä koskevan säännöksen tarkoituksena on ohjata täytäntöönpanosta vastaavien virkamiesten käytäntöjä ja korostaa kuulemisen tärkeyttä. Tähän tarkoitukseen nähden säännös on lakivaliokunnan mielestä syytä säilyttää vankeuslaissa. Perustuslakivaliokunnan huomautuksen vuoksi lakivaliokunta kuitenkin ehdottaa, että pykälästä poistetaan rajaus "tärkeisiin" päätöksiin ja että sen loppuun lisätään viittaus hallintolain kuulemissäännöksen noudattamiseen (LaVM 10/2005 vp)

Vankeuslain 1 luvun 7 §:n mukaan vankia on kuultava asumista, vankilaan ja toimintaan sijoittamista, kurinpitoa sekä muuta häntä koskevaa päätöstä tehtäessä noudattaen, mitä hallintolain (434/2003) 34 §:ssä säädetään.

Edellä viitatus hallintolain 34 §:n 1 momentin mukaan asianosaiselle on ennen asian ratkaisemista

varattava tilaisuus lausua mielipiteensä asiasta sekä antaa selityksensä sellaisista vaatimuksista ja selvityksistä, jotka saattavat vaikuttaa asian ratkaisuun. Säännöksen toisessa momentissa säädetään tilanteista, joissa asianosaisen pääsääntöisestä kuulemistilaisuuden varaamisvelvollisuudesta voidaan poiketa.

Hallintoasian selvittämisestä on säädetty hallintolain 31 §:ssä. Sen mukaan viranomaisen on huolehdittava asian riittävästä ja asianmukaisesta selvittämisestä hankkimalla asian ratkaisemiseksi tarpeelliset tiedot sekä selvitykset.

Voimakeinojen käytöstä on säädetty vankeuslain 18 luvun 6 §:ssä. Sen mukaan vankeinhoitolaitoksen virkamiehellä on virkatehtävää suorittaessaan vankilassa, sen alueella ja välittömässä läheisyydessä, vangin kuljetuksen aikana sekä Vankeinhoitolaitoksen valvomassa toiminnassa oikeus käyttää voimakeinoja:

- 1) vangin karkaamisen tai luvatta poistumisen estämiseksi, vastarinnan murtamiseksi ja tässä tai 16 luvussa tarkoitetun valvonta-, tarkastus- ja turvaamistoimenpiteen suorittamiseksi;
- 2) 17 luvussa tarkoitetun vankilaan pääsyn estämiseksi, esineiden ja tavaroiden haltuun ottamiseksi, alueelta poistamiseksi sekä kiinniottamisen ja säilöissäpidon toimittamiseksi; sekä
- 3) henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen tai muun henkilön terveyttä vaarantavan teon taikka tapahtuman uhatessa luvattoman pääsyn estämiseksi, esteen poistamiseksi tai kulkuneuvon pysäyttämiseksi.

Voimakeinojen on oltava tarpeellisia ja olosuhteisiin nähden puolustettavia. Puolustettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat. Voimankäyttövälineitä saa käyttää ainoastaan asianmukaisen koulutuksen saanut virkamies.

Vankeuslain 1 luvun 6 §:n mukaan Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen on toimittava asiallisesti ja puolueettomasti sekä sovinnollisuutta edistäen. Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen tulee ensisijaisesti neuvoin, kehotuksin ja käskyin ylläpitää vankilan järjestystä ja turvallisuutta.

Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen on suoritettava virkatehtävänsä puuttumatta enempää kenenkään oikeuksiin ja aiheuttamatta suurempaa haittaa kuin on välttämätöntä ja puolustettavaa tehtävän suorittamiseksi.

3.2

Rikosseuraamusviraston lausunto

Vankilan menettelyn perusteista Rikosseuraamusvirasto viittaa lausunnossaan johtajan minulle antamassa selvityksessä lausuttuun.

Kuulemisen osalta Rikosseuraamusvirasto toteaa, että vankeuslain kuulemistä koskevassa säännöksessä viitataan hallintolain 34 §:ään, jonka mukaan asianosaiselle on ennen asian ratkaisemista varattava tilaisuus lausua mielipiteensä asiasta sekä antaa selityksensä sellaisista vaatimuksista ja selvityksistä, jotka saattavat vaikuttaa asian ratkaisuun. Kuulemiseen on näin ollen varattava tilaisuus. Asianosaisen päätettävissä on se, haluaako hän tulla kuulluksi.

Vankeuslain 18 luvun 6 §:ssä on säädetty tilanteet, jolloin voimakeinojen käyttö on sallittua. Rikosseuraamusviraston näkemyksen mukaan varmuusosastosijoituksen käsittelytilaisuuteen viemineitä kyseisen säännöksen edellytyksiä.

Siltä osin kuin johtaja perusteli voimankäytön oikeutusta varmuusosastokäsittelyssä, vertaamalla sitä kurinpitoasian käsittelyyn Rikosseuraamusvirasto totesi, että molemmissa tapauksissa kyse on kuitenkin siitä, että vangille tulee varata tilaisuus tulla kuulluksi päätöstä tehtäessä. Vankia ei sen mukaan voida viedä voimakeinoin tilaisuuteen.

Kuulemisvelvoitteesta ja vangista tehtävien havaintojen tarpeellisuudesta huolimatta laista ei saa tukea vankilan menettelylle toimittaa vanki varmuusosastokäsittelyyn. Rikosseuraamusviraston mukaan vankilan menettelyä voidaan pitää ymmärrettävänä, koska viranomaisen on huolehdittava asian riittävästä ja asianmukaisesta selvittämisestä. Menettelyn arvioinnissa viraston mukaan on perusteltua antaa merkitystä myös sille, että vankilan havaintojen mukaan kuulemisiin liittyi myös mahdollisesti vankiin kohdistunutta painostusta siihen, että tämä toimisi vastoin tahtoaan. Menettelyllä on pyritty varmistamaan vangin oikeusturvan toteutuminen painostuksesta huolimatta.

Lopuksi virasto toteaa näkemyksensä, että olisi perusteltua harkita sitä, tulisiko vangin läsnäolovelvollisuudesta varmuusosastosijoitusta käsiteltäessä säätää laissa.

3.3

Kannanotto

Menettely varmuusosastoasiassa

Olen käsitellyt vangin kuulemista varmuusosastosijoitusta koskevassa päätöksessä 24.3.2010 (dnro 4094/2/09). Viittaan tältä osin antamaani päätökseen. Totesin seuraavaa:

Velvollisuus kuulla asianosaista hallintoasiassa on asianosaisen oikeusturvan kannalta tärkeä. Asianosaisen kuuleminen on perustuslain 21 §:ssä perusoikeutena turvattu hyvän hallinnon keskeinen tae.

Kuulemisen tarpeellisuutta arvioitaessa tulee ottaa huomioon, että julkisen vallan tulee perustuslain 22 §:n perusteella edistää perusoikeuksien toteutumista ja soveltaa oikeusohjeita perusoikeusmyönteisellä tavalla. Lisäksi tulee huomioida asian merkitys ja vaikutukset asianosaiselle. Kuulemisvelvollisuus korostaa ennakkollista oikeussuojaa, ja siitä voidaan poiketa vain laissa erikseen säädetyissä tilanteissa.

Vankeuslaissa ei ole säädetty tarkemmin siitä, miten kuuleminen varmuusosastoasioissa käytännössä toteutetaan. Hallintoasian käsittely on lähtökohtaisesti kirjallista. Hallintolain 37 §:n mukaan viranomaisen voi sallia, että asianosainen antaa selityksensä myös suullisesti, jos tätä voidaan pitää asian laatuun ja olosuhteisiin nähden tarkoituksenmukaisena.

Kuulemismenettelyyn kuuluu hallintolain 36 §:n mukaan se, että asianosaiselle ilmoitetaan kuulemisen tarkoitus ja se, mistä seikoista selitystä pyydetään sekä selitykselle varattu määräaika.

Kuulemisen tarkoituksena asianosaisen näkökulmasta on se, että hänelle annetaan ensinnäkin mahdollisuus lausua mielipiteensä asiasta.

Asianosaiselle on lisäksi varattava tilaisuus antaa selityksensä sellaisista vaatimuksista ja selvityksistä, jotka voivat vaikuttaa asian ratkaisuun. Asianosaista on kuultava hänen kohdistuvasta viranomaisen vaatimuksesta. Viranomaisaloitteisen kuulemisen kohteena on usein vaatimus eli se toimenpide, johon ryhtymistä viranomaisen valmistelevalle käsittelee. Jos toimenpiteen edellytyksenä on muita toimia, myös näistä on kuultava. Kuulemistilanteessa viranomaisen pitää ilmoittaa asianosaiselle, minkä tyyppiseen toimenpiteeseen asiassa ollaan ryhtymässä. Tämä johtuu siitä, että kuulemisen kohteena on selvitysten ohella käsiteltävä asia (Kulla, Hallintomenettelyn perusteet, 2008 s. 223–224).

Viranomaisen näkökulmasta asianosaisen kuuleminen on keino saada selvitystä asiassa. Viranomaisen on hallintolain 31 §:n mukaan huolehdittava asian riittävästä ja asianmukaisesta selvittämisestä hankkimalla asian ratkaisemiseksi tarpeelliset tiedot ja selvitykset. Viranomaisen selvitysvelvollisuus korostuu asioissa, jotka ovat viranomaisaloitteisia. Asianosaista kuulee esillä olevassa hallintoasiassa päätöksen tekevä viranomainen, tai se muu viranomainen, jonka tehtäväksi asian valmistelu on säädetty, kuten näissä tapauksissa vankila.

Hallintolain esitöiden (HE 72/2002) mukaan riittävällä selvittämisellä tarkoitetaan sitä, että viranomainen hankkii sellaiset tiedot ja selvitykset, joilla se arvioi olevan merkitystä asian ratkaisemiselle. Selvittämisen asianmukaisuus puolestaan korostaa viranomaiselle kuuluvaa menettelyjohtovaltaa ja huolellisuutta selvitysten hankkimisessa. Selvitysten laajuus ja tarve tulisi harkita tapauskohtaisesti. – – Se, että vankia kuullaan vankilassa suullisesti todistajan läsnä ollessa ja että vangin lausuma kirjataan, on nähdäkseni näissä tapauksissa sinänsä riittävää, kunhan vanki saa vankilanjohtajan laatiman muistion käyttöönsä jo ennakolta. Mahdollisen muun, esimerkiksi vankitietojärjestelmässä olevan aineiston osalta ratkaisevaa on se, saattaako aineisto vaikuttaa asian ratkaisuun. Mikäli näin on, vangille tulee antaa mahdollisuus tutustua myös siihen. Pidän myös perusteltuna sitä, että vangille ilmoitetaan mahdollisuudesta antaa asiasta erikseen niin halutessaan kirjallinen lausunto. Samalla hänelle tulee myös antaa tieto siitä, mihin mennessä mahdollinen kirjallinen lausunto on annettava.

Tämän asian kannalta keskeistä on, että hallintolain kuulemista koskevan 34 §:n säännöksen mukaan asianosaiselle on varattava tilaisuus kuulemiseen.

Vangin toimittaminen asian käsittelytilaisuuteen vankilan johtajan selvityksessä mainituista syistä ja viranomaisen selvitysvelvollisuus sinänsä saattoivat puoltaa sitä, että vangin läsnäoloa on mainituissa olosuhteissa pidetty tärkeänä. Voimakeinojen käyttö vangin toimittamiseksi tilaisuuteen ei kuitenkaan saa laista tukea. Tämä koskee myös johtajan sitä perustetta, että tilaisuudessa arvioidaan vangin mielentilaa ja terveydentilaa. Varmuusosastosijoituksen ja sen jatkamisen osalta harkinnassa kiinnitetään huomiota ensisijaisesti niihin perusteisiin, jotka laissa on määritelty. Pidän sinänsä tärkeänä sitä, että sijoituksen yhteydessä kiinnitetään asianmukaista huomiota myös vangin terveydentilaan, mutta tarve sen arviointiin ei voi olla peruste kyseessä olevaan voimankäyttöön.

Hallintolain kuulemista koskevan säännöksen lähtökohta on, että viranomainen on velvollinen varamaan asianosaiselle tilaisuuden tulla kuulluksi. Asianosaisen päätettävissä on haluaako hän lausua asiassa ja nähdäkseni myös, milloin erityistä läsnäolovelvollisuutta ei ole laissa säädetty, haluaako hän saapua viranomaisen asiassa järjestämään suulliseen käsittelyyn.

Vangilla on velvollisuus noudattaa vankilan henkilökunnan antamia kehotuksia ja käskyjä. Vangille voidaan myös määrätä kurinpitorangaistus vankeinhoitolaitoksen virkamiehen toimivaltansa rajoissa vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi antaman kehotuksen tai käskyn noudattamatta jättämisestä. Vankiin voidaan kohdistaa myös tarpeellisia ja olosuhteisiin nähden puolustettavia voimatoimenpiteitä vankeuslain 18 luvun 6 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa. Puolustettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat.

Tässä on kuitenkin kyse siitä, että voimankäytön kohteella ei edes ollut velvollisuutta osallistua tilaisuuteen. Tulla kuulluksi on hallintolain mukaan vangin oikeus, josta hän voi luopua, niin halutessaan. Voimankäyttö tilaisuuteen toimittamiseksi ei olisi myöskään mahdollista vaikka kyse olisi asian selvittämisestä hallintolain 31 §:ssä tarkoitettua, vaikka asian selvittäminen suullisesti kirjallisen käsittelyn sijaan vankilaoiloissa onkin useasti myös vangin kannalta perusteltua.

Vankilan menettely on nähdäkseni ongelmallinen myös siksi, että vangin käsittelyyn kantamisen taustalla oli vankilan epäily siitä, että kuultavia oli painostettu toisten vankien taholta olemaan osallistu-

matta asiansa käsittelyyn. Toimenpiteen tavoitteena on selvityksen mukaan ollut myös torjua muiden vankien kuultavaan kohdistama painostus puuttamalla painostuksen kohteen henkilökohtaiseen vapauteen. Vaikka vankila on menettelyllään pyrkinyt mahdollistamaan vangille painostuksesta huolimatta tilaisuuden tulla kuulluksi ja esittää näkemyksensä asiassa, toimintaa ei sen mahdollisesta hyvästä tarkoituksesta huolimatta voida pitää lainmukaisena.

Kuuleminen kurinpitoasioissa

Johtajan selvityksessä menettely rinnastettiin kurinpitoasian määräämistä koskevaan käsittelyyn.

Sen johdosta totean, että vangin kuulemisesta kurinpitoasiaa selvittäessä ja kurinpitorangaistusta määrättäessä on säädetty vankeuslain 1 luvun 7 §:ssä säädetyn lisäksi myös kurinpitoa koskevassa lain 15 luvussa. Järjestysrikkomusta selvittäessä vankia on luvun 11 §:n mukaan kuultava (säännöksessä ei viitata hallintolakiin). Selvittämisen yhteydessä vankia voidaan pitää myös erillään muista vangeista saman luvun 14 §:ssä säädetysti. Lisäksi luvun 15 §:n mukaan kurinpitorangaistusta koskeva asia käsitellään suullisessa menettelyssä vankilan johtajan, turvallisuudesta vastaavan virkamiehen, vangin ja esteettömän todistajan läsnä ollessa. Näiltä osin säännökset ovat hallituksen esityksen mukaisia.

Selvittämistä koskeva säännös ja varsinkin kurinpitorangaistuksen määräämistä koskeva säännös viittaavat siihen, että vangin läsnäolo olisi kurinpitoasiassa varmuusosastoasian käsittelyä velvoittavampi. Laista ei kuitenkaan saa tukea sille, että vangin kieltäytyessä osallistumasta kurinpitoasian määräämistä koskevaan tilaisuuteen, hänet voitaisiin voimakeinoja käyttäen "noutaa" tilaisuuteen. Vankeuslakia koskevassa hallituksen esityksessä HE 263/2004 todetaan järjestysrikkomuksen selvittämisestä, että se on pienimuotoista esitutkintaa, jossa rikkomuksen laatu ja olosuhteet tulisi selvittää huolellisesti (s. 192). Se, että kyse on pienimuotoisesta esitutkinnasta, ei itsessään tuo mukanaan oikeutta voimakeinojen käyttämiseen kuultavan läsnäolon toteuttamiseksi, vaikka asianomainen on vankilassa. Tämä edellyttäisi laissa olevaa nimenomaista säännöstä.

Kurinpitoasioina selvitetään ja käsitellään vankilassa sekä vähäisiä rikoslakirikoksia että muita vähäisiä laitosjärjestyksen rikkomisia, kuten järjestyssäännön vastaisia rikkomuksia. Ensin mainittujen rikosten osalta rikos- ja rikosprosessilakien säännökset ja periaatteet korostuvat. Rikosten osalta onkin käytävissä myös se mahdollisuus, että asia saatetaan esitutkintaan ja yleisen tuomioistuinten ratkaistavaksi.

Kurinpitorangaistuksen määräämistä koskevaan suulliseen käsittelytilaisuuteen osallistumisvelvoitteen osalta totean, että lain säännöksen sanamuodon velvoittavuudesta huolimatta, osallistumista ei lain esitöiden perusteluissa (HE 263/2004 vp, s. 193) ole pidetty välttämättömänä. Tältä osin lausuttiin, että "[v]angin läsnäolo ei olisi kuitenkaan välttämätön, vaan kurinpitorangaistus voitaisiin määrätä, vaikka vanki ei haluaisi osallistua tilaisuuteen". Näin ollen riittäviä perusteita ei olisi myöskään siihen, että vanki toimitettaisiin vasten tahtoaan kurinpitorangaistuksen määräämistä koskevaan käsittelyyn. Käsittelyyn osallistumisesta kieltäytymisellä vanki ei mielestäni voi siten syyllistyä myöskään järjestysrikkomukseen.

4

TOIMENPITEET

Saatan Riihimäen vankilan johtajan tietoon edellä esittämäni käsityksen siitä, että varmuusosastojouituksen jatkamista koskevan selvittämisen ja sitä koskevan kuulemisen toteuttamisessa ei ole lailli-

sia perusteita voimakeinojen käyttämiselle. Käsitykseni mukaan siihen ei ole edellytyksiä myöskään järjestysrikkomusta selvittäessä ja kurinpitorangaistuksen määräämisessä.

Lähetän jäljennöksen päätöksestäni tiedoksi myös Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikölle ja pyydän keskushallintoyksikköä ilmoittamaan ratkaisusta rikosseuraamusalueiden aluejohtajille ja vankiloiden johtajille.

Lähetän jäljennöksen päätöksestäni myös oikeusministeriön kriminaalipoliittiselle osastolle tiedoksi ja harkittavaksi, olisiko vankeus- ja tutkintavankeuslain kuulemista ja voimakeinojen käyttöä koskevia säännöksiä tarpeen täsmentää. Pyydän ministeriötä ilmoittamaan 30.9.2010 mennessä, mihin toimenpiteisiin tämä esitykseni on mahdollisesti antanut aihetta.